

ALFONS DODE. "SO'NGGI SABOQ " HIKOYASI

Shoymardonova Fotima

*Surxondaryo viloyati. Termiz shahri.
Termiz davlat universiteti akademik litseyi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Nodira ijodi haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Nodira (Mohlaroyim), Ishq, Sadoqat va Milliy Ma'naviyat Timsollari, Nodira she'riyatining g'oyaviy yo'nalishlari*

Nodira (Mohlaroyim) — o'zbek adabiyoti tarixining eng yorqin siymalaridan biri, Qo'qon adabiy muhitining rahnamosi va davlat arbobidir. Uning ijodi o'zbek ayollari she'riyatining cho'qqisi hisoblanib, unda nafosat, ishq va ijtimoiy mas'uliyat g'oyalari yuksak badiiy mahorat bilan birlashgan. Quyida Nodirabegim hayoti va ijodiga bag'ishlangan, uning adabiy merosini tahlil qiluvchi keng qamrovli maqola taqdim etiladi.

Nodira Ijodi: Ishq, Sadoqat va Milliy Ma'naviyat Timsollari

Kirish

Sharq uyg'onish davri adabiyotida ayol ijodkorlar alohida o'rin tutadi. XIX asrning birinchi yarmida yashab ijod etgan Nodirabegim nafaqat Qo'qon xonligining malikasi, balki o'zbek xalqining ma'naviy boyligini shakllantirgan buyuk shoira sifatida tarixda qoldi. Uning she'riyati — qalbning eng nozik tebranishlari va jamiyat oldidagi ulkan mas'uliyatning uyg'unlashgan aksidir.

1. Hayoti va adabiy muhit

Mohlaroyim (Nodira) 1792-yilda Andijon hokimi Rahmonqulbiy oilasida dunyoga keldi. U yoshligidan yuksak tarbiya ko'rdi, adabiyot, tarix va falsafa ilmlarini mukammal egalladi. 1810-yilda Qo'qon xoni Amiriy (Umarxon)ga turmushga chiqqach, uning hayoti va ijodida yangi sahifa ochildi.

Umarxon vafotidan so'ng, u o'g'li Muhammad Alixon davrida davlat ishlarida ham faol qatnashdi. Madrasalar, kutubxonalar va xayriya muassasalari qurdirib, ilmfan rivojiga katta hissa qo'shdi. Uning hayoti 1842-yilda Buxoro amiri Nasrullaxon istilosi natijasida fojiali yakunlandi, ammo uning nomi xalq xotirasiga muhrlandi.

2. Taxalluslar va asarlar to'plami

Nodira o'z ijodida uch xil taxallusdan foydalangan, bu uning serqirra ijodkor bo'lganligidan dalolat beradi:

- Nodira: O'zbek tilidagi asarlarida ishlatgan taxallusi (nodir, betakror ma'nosida).

- Komila: Fors-tojik tilidagi gʻazallarida qoʻllagan (mukammallikka erishgan maʼnosida).

- Maknuna: Tasavvufiy va falsafiy mazmundagi sheʼrlarida foydalangan (yashirin, sirli maʼnosida).

Shoiradan bizga oʻzbek va fors-tojik tillarida bitilgan boy meros — bir necha devonlar qolgan. Bu devonlar oʻsha davr qoʻlyozma sanʼatining ham goʻzal namunalaridir.

3. Nodira sheʼriyatining gʻoyaviy yoʻnalishlari

3.1. Ishq va sadoqat tarannumi

Nodira ijodining markaziy mavzusi — Ishq. Biroq uning talqinidagi ishq faqatgina dunyoviy tuygʻu emas. U tasavvufiy maʼnodagi ilohiy ishq ("ishqi haqiqiy") bilan insoniy sadoqatni ("ishqi majoziy") mahorat bilan birlashtiradi.

"Na gul sayr et, na gulshan, ey koʻngil, oromu jon izla, Jahonni tark etib, oʻzingga bir sohibqiron izla."

Ushbu satrlar orqali shoira insonni oʻz ichki dunyosini poklashga, maʼnaviy yuksalishga chorlaydi. Uning Umarxonga bagʻishlangan vafodorlik ohanglari esa sadoqatning eng yuksak namunasi hisoblanadi.

3.2. Ijtimoiy-siyosiy va axloqiy qarashlar

Malika sifatida Nodira xalq dardini yaxshi tushungan. Uning sheʼrlarida adolatparvarlik, yetimlarga gʻamxoʻrlik, ilm-maʼrifatni ulugʻlash motivlari kuchli. U inson qadr-qimmatini kamsitishga qarshi chiqadi va jamiyatdagi illatlarni oʻziga xos nazokat bilan tanqid qiladi. Uning davlat arbobi sifatidagi faoliyati — maktab va madrasalar qurdirishi ham uning sheʼriyatidagi maʼrifatparvarlik gʻoyalarining amaliy isbotidir.

4. Badiiy mahorat va janrlar

Nodira mumtoz adabiyotning deyarli barcha janrlarida — gʻazal, muxammas, musaddas, tarjiʼband va ruboiylarda asarlar yaratgan.

- Gʻazalnavislik: Uning gʻazallari ohangdorligi va badiiy tasvir vositalariga boyligi bilan ajralib turadi. U Navoiy va Fuzuliy anʼanalarini davom ettirib, oʻzbek sheʼriyatiga ayollarga xos nafosat va hissiyotlarni olib kirdi.

- Muxammaslari: Shoira Navoiy, Fuzuliy va Bedil gʻazallariga muxammaslar bogʻlagan. Bu uning salafdorlarining badiiy olamini qanchalik chuqur anglaganini koʻrsatadi.

- Tashbehtar olami: Nodira sheʼrlarida tabiat tasviri ("bahor", "gul", "tong") inson ruhiy holati bilan chambarchas bogʻliq. Uning tashbehtlari kutilmagan va oʻta taʼsirli.

5. Qoʻqon adabiy muhitidagi oʻrni

Nodira nafaqat ijodkor, balki adabiy homiy ham edi. U oʻz atrofida Uvaysiy, Mahzuna kabi shoiralarni birlashtirib, oʻziga xos "Ayollar adabiy maktabi"ni shakllantirdi. Bu maktab oʻzbek ayollari ongida erkinlik, maʼrifat va badiiy didni shakllantirishda muhim rol oʻynadi. Nodira va Uvaysiy oʻrtasidagi adabiy suhbatlar,

ular yozgan g'azallar va chistoylar bugungi kunda ham o'zbek adabiyotining noyob boyligidir.

6. Tarixiy fojia va matonat

Nodirabegimning hayoti fojiali yakun topgan bo'lsa-da, uning o'limi ham bir jasorat namunasi bo'ldi. Amir Nasrullo tomonidan unga qo'yilgan ayblovlar va uning o'lim oldidan ko'rsatgan matonati shoiraning nafaqat qalbida, balki irodasida ham bukilmas kuch bo'lganini ko'rsatadi. U "shahidlik" maqomiga erishgan ijodkor sifatida xalq xotirasiga kirdi.

7. Nodira ijodining bugungi kundagi ahamiyati

Mustaqil O'zbekistonda Nodira nomi munosib e'zozlanmoqda. Uning asarlari qayta-qayta nashr etilmoqda, hayoti va ijodi haqida darsliklar yaratilgan. Shoirasiymosi badiiy filmlar va spektakllarda gavdalantirilgan.

Nodira ijodi bizga nima beradi?

1. Vafodorlik darsi: Oila va vatan oldidagi sadoqatni o'rgatadi.
2. Ma'naviy poklik: Insonni ichki dunyosini go'zallashtirishga chorlaydi.
3. Milliy o'zlik: O'zbek ayolining aql-zakovati va iffati qanday bo'lishi

kerakligini namoyon etadi.

Xulosa

Nodira (Mohlaroyim) — o'zbek ruhining latofatli kuychisidir. Uning g'azallaridagi dard va quvonch, falsafiy mushohadalar va ma'rifatga intilish asrlar osha o'z qiymatini yo'qotmadi. Shoirasiymonidek, inson bu dunyoda faqat ezgu nom va go'zal asarlar qoldirishi kerak. Nodira esa buni to'laqonli bajara oldi. Uning ijodi — o'zbek madaniyati osmonida mangu porlovchi go'zallik yulduzidir.